

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.02.1998, sp. zn. 3 Cdon 1325/96, ECLI:CZ:NS:1998:3.CDON.1325.96.1

Číslo: 2/1999

Právní věta: Pojmu “znovu vzniklá dobrovolná organizace” odpovídá, že vztah mezi původním nositelem majetkových práv a subjektem, který tvrdí svůj restituční nárok, nelze chápat ve smyslu (nepřerušené) identity; musí však být vztahem konkrétní a nezpochybnitelné návaznosti mezi předchůdcem a nástupcem. Tolerance v jednotlivých znacích této relace je přípustná, jde-li (co do důvodu nebo rozsahu) na vrub změněným společenským poměrům. Odlišnost od právní formy občanského sdružení k závěru, že “obnovený spolek” není dobrovolnou organizací ve smyslu ustanovení zákona č. 173/1990 Sb., sama o sobě nestačí. Význam (odlišné) právní formy spočívá v tom, že doplňuje ta hlediska, jež jsou rozhodná pro zjištění, zda posuzovaný subjekt je subjektem “znovu vzniklým”.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.02.1998

Spisová značka: 3 Cdon 1325/96

Číslo rozhodnutí: 2

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Zmírnění následků majetkových křivd

Předpisy: 173/1990 Sb. § 2 232/1991 Sb. § 1 odst. 2

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Okresní soud ve Frýdku - Místku poté, co předchozí rozsudek byl odvolacím soudem zrušen, žalobě žalujícího družstva opět vyhověl, a uložil žalované tělovýchovné jednotě vydat žalobci “v rozsahu jedné poloviny” nemovitosti, které v žalobě označil. Pro posouzení, že nárok uplatněný podle zákonů č. 173/1990 Sb. a č. 232/1991 Sb. je důvodný, měl za rozhodující, že nemovitosti, o které je veden spor, byly původnímu vlastníku odňaty způsobem, jenž právě tyto předpisy předpokládají. Co se týče námítky žalované, že žalobce neprovozuje pouze sportovní činnost, odkázal soud prvního stupně na ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 232/1991 Sb., ze kterého vyvodil, že pro status oprávněné organizace “není podmínkou, aby šlo o tělovýchovnou organizaci”.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 2. 3. 1995 rozsudek soudu prvního stupně změnil a žalobu zamítl. Oproti soudu prvního stupně dospěl k závěru, že žalobce není “ve smyslu zákona č. 232/1991 Sb.” oprávněnou organizací. Znovu vzniklou dobrovolnou organizací, jež jako oprávněná osoba nastupuje “z důvodu právní neexistence původního vlastníka”, není proto, že nesplňuje podmínky uvedené v § 2 odst. 2 tohoto zákona, ve kterém “je předem dán vymezený okruh

oprávněných organizací". Toto ustanovení totiž odkazuje na dva právní předpisy, na jejichž základě "mohou být nově vzniklé oprávněné organizace registrovány" (na zákon č. 83/1990 Sb. a zákon č. 68/1951 Sb.), a ty, třebaže "jde o odkazy na zákony pod čarou, je nutno brát jako součást citovaného zákona". Podle zákona č. 83/1990 Sb. však žalobce registrován "není a nemůže být", jelikož jeho činnost je v rozporu s jeho ustanovením § 1 odst. 3, a podobně není ani sdružením ve smyslu zákona č. 68/1951 Sb., když "navíc toto neprokázal a v průběhu řízení ani netvrdil". Odvolací soud konstatoval, že "není od věci dále uvést", že v zápisu z obnovovací schůze žalobce je uvedeno, že družstvo vzniklo v souladu se zákonem č. 176/1990 Sb., o bytovém, spotřebním, výrobním a jiném družstevnictví, podle kterého vznikají družstva ke společné "hospodářské a jiné činnosti", a jsou tedy "naprosto jinými subjekty, než sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb."

Proti tomuto rozsudku podal žalobce dovolání, jímž napadá rozhodující závěr odvolacího soudu, že "pro vedení tohoto sporu není aktivně legitimován". Především podle jeho názoru není správné, uvádí-li se v důvodech rozsudku, že není znovu vzniklou dobrovolnou organizací, neboť doklad o nástupnictví původního spolku (Družstva pro postavení dělnického domu ve F., založeného na základě oznámení ze dne 16. 3. 1931) mohl být soudu předložen. Odvolací soud, míní dále dovolatel, při posuzování aktivní legitimace vycházel z úzkého výkladu zákona č. 232/1991 Sb., ačkoli "měl při širším výkladu těchto předpisů vycházet ze všech právních změn vzniklých po roce 1931, když je naprosto nepochybné, že majetek byl družstvu odňat jako organizaci disponující s majetkem tělovýchovné organizace". Dovolatel proto navrhl, aby rozsudek odvolacího soudu byl zrušen a věc vrácena k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud svým rozsudkem zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 2 zákona č. 173/1990 Sb. (ve znění zákona č. 247/1991 Sb.) platí, že majetková práva dobrovolných organizací, která jim byla odňata zákony č. 187/1949 Sb., č. 71/1952 Sb. a č. 68/1956 Sb., se navracejí podle stavu ke dni 31. 3. 1948 československé obci sokolské a ostatním znovu vzniklým dobrovolným organizacím, které uplatní své nároky u právního nástupce organizace uvedené v § 2 zákona č. 68/1956 Sb. do 31. 12. 1991. Bližší úpravu podmínek a způsobu navrácení těchto majetkových práv obsahuje zákon č. 232/1991 Sb. (ve znění zákona č. 312/1991 Sb.), který osobu oprávněného subjektu upravuje shodně (§ 1 odst. 2); v § 2 odst. 1 dále stanoví, že nárok na navrácení majetkových práv uplatní oprávněná organizace písemnou výzvou, k níž připojí (§ 2 odst. 2) doklad o registraci podle zvláštního předpisu (jímž podle poznámky pod čarou jsou zákon č. 68/1951 Sb. a č. 83/1990 Sb.), své stanovy a doklady prokazující uplatněný nárok, případně prokazující, kde věc je, jde-li o navrácení majetkových práv k věcem movitým.

Odvolací soud nezpochybil skutková zjištění, na jejichž základě soud prvního stupně uzavřel, že dotčené nemovitosti k 31. 3. 1948 vlastnicky náležely spolku, označenému jako Družstvo pro postavení dělnického domu ve F., že tyto nemovitosti byly tomuto spolku odňaty přechodem na Československou obec sokolskou podle ustanovení § 9 zákona č. 187/1949 Sb. (na základě rozhodnutí příslušného krajského národního výboru) a že dne 27. 11. 1991 bylo do tehdejšího podnikového rejstříku zapsáno družstvo shodného názvu, ustavené podle § 3 zákona č. 176/1990 Sb., o bytovém, spotřebním, výrobním a jiném družstevnictví. Odvolací soud vycházel i z toho, že původní vlastník sporného majetku neexistuje.

Za těchto okolností z hlediska kritického určení oprávněné osoby ve smyslu ustanovení § 2 zákona č. 173/1990 Sb. a § 1 odst. 2 zákona č. 232/1991 Sb. jde o posouzení (nemá-li žalobce organizační ani majetkové vazby na oprávněnou Českou obec sokolskou), zda žalobce lze podřadit té skupině oprávněných osob, označené v těchto ustanoveních jako "ostatní znovu vzniklé dobrovolné organizace" (případně, zda tak vskutku učinit nelze již proto, že nevznikl v právní formě občanského

sdužení podle zákona č. 83/1990 Sb., jak dovodil odvolací soud).

Z účelu a smyslu zákonů č. 173/1990 Sb. a č. 232/1991 Sb. vyplývá, že nejde jen o jakékoli – oproti stávajícímu stavu odlišné – konstituování majetkových práv, ale především o jejich navrácení subjektům, jimž původně (k 31. 3. 1948) svědčila. Nepředpokládají-li tyto zákony jejich nepřetržitou existenci, nemůže jít o navrácení majetkových práv jim samým, ale vskutku jen o navrácení těm, které “znovu vznikly”. To znamená subjektům (dobrovolným organizacím), jež dříve existovaly a které svoji existenci obnovily.

Pojmu “znovu vzniklá dobrovolná organizace” ve smyslu “organizace, jež obnovila svoji činnost” tedy odpovídá, že vztah mezi původním nositelem těchto práv a subjektem, který tvrdí svůj nárok, nelze chápat ve smyslu (nepřerušené) identity. Má-li však jít o “navrácení” (majetkových práv), musí být takovým vztahem, pro který je příznačná konkrétní a nezpochybnitelná vazba mezi původní a znovu vzniklou organizací jako “předchůdcem” a “nástupcem”, jinými slovy musí být vztahem konkrétní a nezpochybnitelné návaznosti. O existenci této návaznosti vypovídají ty skutečnosti, jež pro formální a obsahovou identifikaci subjektů posuzované relace mají význam podstatný. Za ty je třeba z povahy věci považovat především (srov. kupř. § 6 odst. 2 zákona č. 83/1990 Sb. ve znění pozdějších předpisů) jejich název, sídlo, teritoriální působnost, účel a předmět činnosti, vnitřní organizaci, jakož i vnější organizační vztahy, případně další skutečnosti, jejichž závažnost je dána specifickými poměry konkrétního případu. Tolerance v jednotlivých znacích je přípustná, jde-li – co do důvodu či rozsahu – na vrub historickému posunu, popřípadě změněným společenským poměrům.

Uvedené znaky oprávněného subjektu coby “znovu vzniklého”, které odvolací soud zcela pominul, úzce souvisejí s požadavkem, aby tento subjekt byl znovu vzniklou “dobrovolnou organizací”. Z ustanovení § 2 zákona č. 173/1990 Sb. a § 1 odst. 2 zákona č. 232/1991 Sb. plyne, že jen majetková práva (kvalifikovaně odňatá) dobrovolných organizací podléhají restitučnímu režimu, jestliže tyto organizace jako dobrovolné organizace znovu vznikly.

Zákon č. 173/1990 Sb. musel počítat s tím, že původními dobrovolnými organizacemi byly podle právní formy spolky ustavené ve smyslu zákona č. 134/1867 ř. z., o právu spolčovacím. Až zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, v článku IV. odst. 3 uvedl do právního řádu instituci “dobrovolných organizací”, které se měly vytvářet k obstarání věcí veřejných a k uplatňování demokratických práv (přičemž se jimi mínily zejména “organizace politické, odborové, družstevní a kulturní, organizace žen a organizace tělovýchovné”), a posléze také zákon č. 141/1950 Sb. (dřívější občanský zákoník) vyhlásil v § 20 zvláštní ochranu “právníkům osobám, zejména dobrovolným organizacím vytvořeným lidem”. Zákon č. 134/1867 ř. z. byl zrušen zákonem č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních (účinnosti nabyt dnem 1. 10. 1951), který v § 1 definoval “dobrovolné organizace” tak, že se v nich “sdužuje lid” “k uplatnění svých demokratických práv”. Následný zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, institut “dobrovolné organizace” opustil a v § 2 jej nahradil občanským sdružením; zákon deklaruje, že občané mohou zakládat spolky, společnosti, svazy, hnutí, kluby a jiná občanská sdružení, jakož i odborové organizace a sdružovat se v nich. Obdobně jako se zákon č. 134/1867 ř. z. nevztahoval ku spolkům, jež měly za účel zisk, nevztahuje se zákon č. 83/1990 Sb. (§ 1 odst. 3) mimo jiné na sdružování občanů k výdělečné činnosti nebo k zajištění řádného výkonu určitých povolání.

Obecný výklad podmínky nároku, jež se váže k subjektu, o jehož odňatá majetková práva jde a kterému tato práva mají být navrácena, a jež spočívá v určení, že je jím “dobrovolná organizace”, odvolací soud nepodal. Možnost pojímat žalobce jako dobrovolnou organizaci (znovu vzniklou) odmítl již proto, že podle jeho názoru je v § 2 odst. 2 zákona č. 232/1991 Sb. “předem dán vymezený okruh oprávněných organizací”, a žalobce do něho nepatří, neboť není organizací registrovanou podle zákona č. 83/1990 Sb. a není ani sdružením podle zákona č. 68/1951 Sb.

Tato argumentace neobstojí.

Kromě toho, že postrádá nezbytné zakotvení v obecném výkladu pojmu “dobrovolné organizace” případně “znovu vzniklé dobrovolné organizace”, neobstojí z toho důvodu, že vychází z interpretace ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 232/1991 Sb., jež je zjevně nesprávná. Především neplatí, jak uvažoval odvolací soud, že toto ustanovení vymezuje “okruh” oprávněných osob. Podle svého znění uvádí, které doklady oprávněná organizace připojí k výzvě podle ustanovení § 2 odst. 1 citovaného zákona, jíž svůj nárok uplatňuje u osoby povinné. Ustanovení, že tímto dokladem je také doklad o registraci podle zvláštního předpisu, sice implikuje registraci určitého subjektu, totiž občanského sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb., nelze však z něho učinit závěr, že oprávněná organizace nemůže svoji právní existenci (a o to v dané souvislosti může jít) doložit jinak. Tak je tomu – navzdory poznámce pod čarou k § 2 odst. 2 zákona č. 232/1991 Sb. – již kupř. u dobrovolných organizací podle zákona č. 68/1951 Sb., jež vznikaly nikoli registrací, ale schválením organizačního řádu příslušným správním orgánem (viz též § 19 odst. 1 zákona č. 83/1990 Sb.). Tím méně je tedy přípustné z tohoto ustanovení dovozovat, že pouze sdružení podle zákonů uvedených v této poznámce mohou být (znovu vzniklými) dobrovolnými organizacemi, a tím i osobami oprávněnými k uplatnění restitučních nároků. Názor, že obsah poznámky pod čarou je “součástí” právního předpisu (jeho normativní části), je nesprávný rovněž.

Původní vlastník dotčených nemovitostí, za jehož právního nástupce se dovolatel pokládá, Družstvo pro postavení dělnického domu ve F., byl spolkem vzniklým před 1. 10. 1951 podle zákona č. 134/1867 ř. z. Nezanikl-li by, mohl být podle ustanovení § 19 odst. 2 zákona č. 83/1990 Sb. považován za sdružení “již vzniklé podle tohoto zákona” (pouze s povinností oznámit Ministerstvu vnitra název a sídlo), tedy za subjekt, jehož podřaditelnost pojmu dobrovolné organizace ve smyslu zákona č. 173/1990 Sb. je nezpochybnitelná (viz § 2 odst. 2 písm. a/ zákona č. 232/1991 Sb.).

Není důvodu z této podřaditelnosti pojmu dobrovolné organizace vylučovat spolek, který sice zanikl, ale poté – při splnění podmínek návaznosti popřípadě nástupnictví, jež byly v předchozím vyloženy – “znovu vznikl”. Jestliže takto obnovený subjekt nastupuje za spolek původní, jsou obě situace obsahově srovnatelné.

Tento závěr je podstatný právě tehdy, jestliže obnovený subjekt “znovu vznikl” nikoli jako občanské sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb.; o tom, že by byl dobrovolnou organizací, kdyby vznikl jako občanské sdružení, totiž soud nepochybuje.

Z toho plyne, že odlišnost od právní formy občanského sdružení sama o sobě k závěru, že “obnovený spolek” není dobrovolnou organizací ve smyslu zákona č. 173/1990 Sb., nepostačí. Význam (odlišné) právní formy spočívá tedy především v tom, že doplňuje ta hlediska, jež jsou rozhodná pro zjištění, zda posuzovaný subjekt je subjektem “znovu vzniklým”. Byl-li bývalý spolek (původní vlastník odňatých nemovitostí) dobrovolnou organizací, nepůjde v případě subjektu obnoveného o znovu vzniklou dobrovolnou organizaci tehdy, jestliže jeho právní forma, případně spolu s dalšími jej identifikujícími skutečnostmi, vylučuje uplatnění těch formálních a věcných znaků, které z původního vlastníka činily spolek.

V konfrontaci s tímto závěrem je právní názor, který v dané věci uplatnil odvolací soud, zčásti neúplný a zčásti nesprávný, a protože na něm napadený rozsudek (v rozhodné otázce vymezení oprávněné osoby) spočívá (§ 241 odst. 2 písm. d/ o. s. ř.), nelze jej již proto posoudit jako správný (§ 243b odst. 1 o. s. ř.). K tomu, zda z hlediska dovozených právních závěrů lze dovolatele považovat za oprávněnou osobu či nikoli, se nemůže odvolací soud vyjádřit dříve, než se k ní vysloví soud odvolací, na základě odpovídajících skutkových zjištění.

Z uvedeného vyplývá, že dovolací důvod podle ustanovení § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř. dovolatel

uplatnil právem. Dovoláním napadený rozsudek proto dovolací soud podle ustanovení § 243b odst. 1, 2 o. s. ř. zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Zabývat se dalším dovolacím důvodem (podle § 241 odst. 2 písm. b/ o. s. ř.) je za těchto okolností nejen nadbytečné, ale - byl-li úspěšně uplatněn důvod podle ustanovení § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř. - i nepřípadné.